

From: "Bernt-Håvard Øyen" <oyb@stiftelsenbryggen.no>
Sent: Tue, 27 Jan 2026 10:23:48 +0100
To: "Riksantikvarens postmottak" <RA-postmottak@ra.no>
Cc: "Eriksen, Ole Søre" <Ole.Soe.Eriksen@ra.no>; "Moldung, Hanne Merete" <hanne.merete.moldung@ra.no>; "Gillow, Johanne" <Johanne.Gillow@bergen.kommune.no>; "David Johannes Aasen Sandved" <David.Johannes.Aasen.Sandved@vlfk.no>
Subject: Høring områdefredning Bergenhus
Attachments: SKM_C45826012711480.pdf

Hei

Vedlagt følger Stiftelsen Bryggens merknader og innspill vedr Riksantikvarens fredningsforslag områdefredning Bergenhus datert 12.11-2025.

Med vennlig hilsen

Bernt-Håvard Øyen
Direktør, Stiftelsen Bryggen

Bredsgården, Bryggen, 9.1-26

«Høring områdefredning Bergenhus». Vedr Riksantikvarens forslag fremlagt 12.11-2025, til fredning av område på og rundt Bergenhus festning, Sverresborg og Skuteviken i Bergen kommune. Merknader og innspill fra Stiftelsen Bryggen.

Sammendrag

- 1) Stiftelsen Bryggen støtter som et utgangspunkt Riksantikvarens fredningsforslag av Bergenhus festning, Sverresborg og sydlige deler av Skuteviken for å kunne ivareta et internasjonalt og nasjonalt unikt urbant historisk kulturmiljø, begrunnet i Kulturvernlovens § 19.
- 2) Stiftelsen Bryggen mener forslag til verneområdets avgrensing inn mot festningsområdet Bergenhus i hovedsak fremstår logisk begrunnet. Det samme gjelder for bygningsmiljøet i Skuteviken (østre del sone C, i hovedsak småhusmiljø). Når det gjelder avgrensing inn Koengen mot Dreggen (SØ del av sone E), samt grensedragning mot Vågen (A og B) fremstår avgrensingen som mindre forståelig. Stiftelsen Bryggen mener avgrensingen bl.a. vil medføre en uheldig oppstyking på Vågens østside, når det er et hovedmål med § 19-fredning å etablere bevaringsmessige sammenhenger i kulturmiljøet.
- 3) Stiftelsen Bryggen merker seg argumentasjonen og vektingen av fredningsområdets nærhet til verdensarvstedet Bryggen. Vi mener premisset er viktig, samtidig som vi konstaterer at Bryggen – nærmere 50 år etter innskriving, fortsatt ikke har fått en godkjent Buffersone, en sone som fredningsområdet vil være en viktig del av. Vår oppfatning er at en Buffersone og forvaltningsmessige premisser for denne rundt Verdensarven Bryggen, som UNESCO-komiteen har etterlyst, burde vært etablert og godkjent før en fredningssak ble fremmet.
- 4) Bryggens OUV¹er¹, utover å fortelle historien om en tapt Hanseatisk handelskultur, er tidlig eksempel på en nordisk Fondaco, et unikt havnekwarter, intakte bygningsstrukturer og en bygningsmasse hovedsakelig bygget av tre. Stiftelsen Bryggen nærer en bekymring for hvilke konsekvenser det angitte forslaget vil kunne ha for OUV'ene og den samlede opplevelsen av Vågen og Bryggen som et unikt, levende havneområde, ikke minst for de mange besøkende. Vi savner i fredningsbegrunnelsen fagmessige analyser av hvilke effekter et slikt omfattende tiltak forventes å ha i forhold til besøksutvikling, særlig turisttrafikken, nytte- og næringstrafikk, fritidsbåter på fartøy på Vågen mv. Hva vil tiltaket ha å si for samlet trafikkbelastning? Vil det dempe eller fremme besøkstrafikken? Hva med gjennomgangstrafikk og trafikken av fartøy til og fra havneområdet og Vågen? Uten at en ordentlig analyse foreligger er det vanskelig å bedømme hvorvidt dette faktisk er positivt eller negativt for verdensarven Bryggens langsiktige utvikling.

¹ OUV = outstanding universal value = fremragende universelle verdier

- 5) Stiftelsen Bryggen savner som en del av fredningsforslaget en fagmessig analyse som behandler de visuelle konsekvenser av forslaget. Vi merker oss at Riksantikvaren i sitt forslag løfter frem et ønske om særskilt regulering av ferdsel, bl.a. ut fra kulturminnenes sårbarhet og den visuelle påvirkning særlig store fartøy fører med seg (Alt. 1 og 2). Stiftelsen mener begge fremlagte alternativer fremstår som strenge restriksjoner, der man bl.a. legger opp til detaljstyring av maks. fartøyhøyde, lengde på fartøy og liggetid for fartøyene. For alternativ 1 legges det bl.a. opp til at som hovedregel skal anløp av fartøy med høyde på skrog og overbygg over 11 meter skje på Skoltegrunnskaaien (sone B). Hvorfor man benytter 11 m.o.h. som en visuell grense- og ikke 9 eller 13 m fremstår uforklart. Før man kan ta stilling til preferanser og driftsmessige forhold trenger man bl.a. fagmessige vurderinger på hvorvidt strengere restriksjoner i delområde A og C, f.eks. kan føre til større belastning for andre deler av Vågen eller andre sårbare havneområder. Det er per i og, så langt vi er kjent med, ingen restriksjoner hva gjelder maksimal fartøyhøyde eller liggetid ved kaiområdet Bryggefronten, jfr. Forvaltningsplan for Bryggen (2021-25)².
- 6) Stiftelsen Bryggen finner grunn til å direkte henvise til UNESCOs Advisory Mission (AM) for verdenskulturminnet Bryggen (19.-21.9-2022):

ToR 2, pkt 3: Recommendation 3 of the Heritage Impact Assessment be extended to not only address visitor management for the World Heritage property and its potential buffer zone, but also the function of the property in the city.

ToR 4 pkt 3: For the continued functional use of the Vågen Harbour that the City of Bergen and the Bergen Port:

-Keep the Bryggen Quayside open to a wide range of maritime transport, not only historic vessels but concurrently initiate a policy that Bergen Harbour limit the size of ships that can dock at the Bryggen Quayside.

Adressert av fagekspertene som gjennomførte Advisory Mission i 2022 er m.a.o. vektlegging av en variert bruk av havnekvarteret. Videre anbefales det å gjøre en større analyse av verdensarvstedets ulike funksjoner for Bergen. Stiftelsen Bryggen mener at det gjennom verneforslaget ikke er godtgjort at områdevernet vil bidra til en mer variert bruk av havnen, havnekvarteret og bebyggelsen på Vågens østside. Stiftelsen Bryggen henviser i den forbindelse til en utarbeidet funksjonsanalyse for frontarealene oversendt Riksantikvaren 29.10-25. Tiltakene som foreslås i fredningssaken vil både direkte og indirekte kunne påvirke Bryggens langsiktige utvikling.

Innledning

Stiftelsen Bryggen er lokal forvalter og eier 42 av i alt 66 bygninger på verdenskulturminnet Bryggen. Vår hovedoppgave siden etableringen i 1962 har vært å ta vare på Bryggen, og i formålsparagraf 2 er dette presisert:

«Stiftelsens formål er å bevare den del av Bryggen i Bergen som har antikvarisk verdi, nemlig Holmedalsgården, Bellgården, Jakobsfjorden, Svensgården, Enhjørningsgården, Bredsgården, samt den gjenstående del av Bugården, etter retningslinjer som blant annet oppfyller de krav som er satt i Lov om kulturminner av 9. juni 1978. For å tilgodese ovennevnte formål er det en forutsetning at det tilgrensende område begrenset av Vågen, Vetrilidsalmenningen, Øvregaten og Dreggen defineres som særskilt interesseområde».

² Forvaltningsplan for Verdensarvstedet Bryggen 2021-2026. Verdensarvrådet. Bergen. 156 s.

Bevaring av Bryggen gjennom tiltak for å sikre tilliggende kulturminner og det samlede kulturuttrykk og kulturmiljøet rundt Vågen er derfor av konstituerende verdi for Stiftelsen Bryggen.

Stiftelsen Bryggen viser til utsendt fredningsforslag fra Riksantikvaren datert 12.11-25 med forslag til fredning på og rundt Bergenhus festning. Vi tillater oss herved til å knytte noen kommentar til følgende:

- Formålet
- Omfang
- Forslag til bestemmelser
 1. Tiltak som ikke er tillatt og 2. tiltak som ikke krever disp.
 3. Særskilt regulering av ferdsel
 4. Dispensasjon fra fredningen
- Begrunnelsen for forslag om fredning etter kml §19, særlig vedr UNESCO-konvensjonen og verdensarvstedet Bryggen.

Vi er gjort kjent med at Riksantikvaren har hatt løpende dialog med forvaltningsaktørene. Hvorvidt man tidlig i forberedelsen av fredningssaken har skaffet seg lokal forankring og søkt samarbeid med organisasjoner m.v. som har særlig interesse i tiltaket, herunder Fortidsminneforeningen, Hanseatisk Museum, Bryggen Museum, Sjøfartsmuseet eller Stiftelsen Bryggen, synes uavklart.

Formålet

Formålet med fredningen etter § 19

Fredningen av området på og rundt Bergenhus festning og i Skuteviken skal bidra til å:
- bevare virkningen av Bergenhus festning og sjøbodene i Skuteviken, kulturmiljøet de utgjør i landskapet og miljøet.

- beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til kulturminnene, kulturmiljøet og landskapet.

- sikre allmenn tilgjengelighet i og rundt Bergenhus festning og byfjorden, slik at festningen og området rundt inngår som møteplasser, rekreasjonsområde og miljøgode, som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.

Stiftelsen Bryggen mener de kulturmiljøfaglige formålene er godt oppsummert, men vi savner at den åpenbare koblingen og at «**porte d'entrée**» for verdenskulturminnet Bryggen nevnes og vektlegges. I det ligger det også behov for å etablere beskyttelse i form av buffersone inn mot Bryggen. Videre er betingelsen for en funksjonell havnetrafikk at det er uhindret adkomst til/fra Vågen så vel som Byfjorden.

Særlig behovet for bymessig å dempe transportenergiforbruket, ser vi har ført til formidabelt, utilslørt press på sentrumsnære arealer, der også flere av våre mest betydningsfulle og sårbare kulturminner er lokalisert. Bergen er en sjøvendt by – det bør den fortsatt få lov til å være, og etter Stiftelsen Bryggens oppfatning må sjøfarts-, handels- og havnebyen ivaretas gjennom at det fortsatt tillates og aktivt støttes havneaktiviteter i sentrum.

Den tidlige etableringen av Bergen var basert på lange rekker av sjøhus i tre. Antikvarisk register for Bergen fra 1967, etter initiativ av Fortidsminneforeningen, begrunnet den gang behovet for vern av de eldre bygningsmiljøene med «miljøets sinnsbefruktende verdi». Bygningsmasse til forfall eller brannruiner er langt fra «sinnsbefruktende», slik at vern gjennom bruk må for eierne også sikres en økonomisk bærekraft. Dette er i liten grad berørt i fredningsforslaget.

Omfanget av fredningen

Den arealmessige avgrensingen defineres av festningsområdet med områdefredning, sjøbodene i Skuteviken som er bygningsfredet samt den foreslåtte kulturmiljøfredningen (§19) anlagt som en «buffer» rundt det hele. Det vil åpenbart være ulike motiver, begrunnelser og ønsker for å ta med mer eller mindre arealer/objekter i en fredningsprosess. Vi skal her nøye oss med et fåtall utvalgte spørsmål og kommentarer:

Det fremstår noe uklart hvorfor man har valgt å trekke grensene ut i Vågen slik man har gjort (sone A og B). Noen steder ligger grensen helt inntil piren eller kai, andre steder er den plassert på større dyp. Vi savner en konsistent grensedragning enten knyttet til dybder eller til avstand fra landinstallasjoner/objekter. For en vurdering av visuelle effekter; det være seg nærvirkning, mellomvirkning og fjernvirkning er det sentralt å ha en definert referanse å holde seg til. Det er for oss ikke intuitivt, ut fra vurdering av visuell sårbarhet og hensynet til både nærvirkning, men også fjernvirkning i det store byrommet, at delområde A og C har definerte ferdselsbegrensninger for fartøy, mens at det ikke er gitt slike for område B. Visuelle sårbarheter avhenger bl.a. av hvordan observatørens standpunkter vektles.

§ 19-fredning med tilhørende innhakk i gateløp, slik som det kommer frem i Sandbrogaten mot bebyggelsen i sørøst, fremstår noe underlig, det savner i alle fall en begrunnelse.

Vi oppfatter at det har vært en hovedmålsetting å ivareta det sammenhengende kulturmiljøet rundt Bergenhus, inklusive den eldre, pittoreske trehusbebyggelsen i Skuteviken. I så måte vil en grensedragning på vestsiden av Nye Sandviksveg, øst for område D kunne forsvares. En avgrensning langs Skuteviksvegen som er valgt (område D) fremstår praktisk. Avgrensingen mot SØ for delområde E ligger tett opp mot Bryggen-området, Mariakirken og Kroken. På mange måter mener Stiftelsen Bryggen at det både hadde vært praktisk og fagmessig rasjonelt å utvide området mot SØ slik at disse områdene nettopp ble inkludert i kulturmiljøområdet, for å oppnå en større sammenheng og for å forenkle framtidig forvaltning. Vi anbefaler derfor RA å vurdere en slik utvidelse. Det kan også understøtte og styrke koblinger i Bryggens buffersone.

Forslag om bestemmelser

1 Tiltak som ikke er tillatt og 2. tiltak som ikke krever dispensasjon

Stiftelsen Bryggen støtter de forslag om bestemmelser som er angitt. Vi mener det er viktig at man i fredningsvedtaket formaliserer hvordan eventuelle dispensasjoner håndteres. Setningsskader, behov for graving for å skifte ut vann- og avløpsrør, kabler og ledninger, samt endringer i havnivå er noen faktorer som uvegerlig vil interferere og som på sikt vil kunne utfordre fredningsbestemmelsene. Vern gjennom tilpasset bruk – som det legges opp til for store deler av området, innebærer også et behov for å utvise pragmatisme ovenfor ansvarlige eiere.

3. Særskilt regulering av ferdsel

Stiftelsen Bryggen mener særskilt regulering av ferdsel for fartøyene først kan og bør vurderes når man fullt ut kjenner hvilke effekter de foreslåtte alternativer har for havnedriften og ikke minst for resten av Vågen. Dersom de foreslåtte alternativ 1 og 2 f.eks. medfører at større supplybåter, fiskefartøy og forsvars-fartøy må legges til andre steder i Vågen, mener vi forslaget om restriksjoner er særdeles uheldig og derfor bør avvises. Ut fra enkle refleksjoner om visuelle effekter kan det argumenteres for at Alt. 1 er å foretrekke, men igjen mangler det en analyse som sier noe om hvilke alternative havnetilbud som det er mulig å benytte. Både Festningskaia (fra nordsiden av Bradbenkshopen-Ballastbryggen og nord til Ahlefeldts bastion, bygget i perioden 1879-1890) og Skoltegrunnskaia (bygget etter 1. verdenskrig) har opp gjennom historien vært kai og havn for ulike kategorier av små og store fartøy, fartøy i rutefart, fartøyer for utenriksfart bl.a. Englandsbåtene (bl.a. Mira og Venus) samt Amerikalinjen. I historiens lys og med tanke på tonnasje og lengde/høyde er det et paradoks at selv disse fartøy kunne blitt avvist i forhold til det fremlagte forslag!

Det er i lys av den geopolitiske situasjon viktig å tenke beredskap, både i forhold til forsyninger, troppeforflytninger og havnefunksjoner. Forsvaret holder til på festningen, og vi mener en fredning også vil være viktig ut fra forsvarsmessiges interesser. Det kan da bl.a. argumenteres for at man bør unngå at store fartøy gis anledning å ligge tett på en militær kommandoplass.

Vi savner også at man i fredningsforslaget har tatt for seg effektene for hele kulturmiljøet og at man nøyer seg på og vurderer hva gjennomgangstrafikken betyr ift. samlet opplevelse og ikke minst for lesbarhet av kulturminnet.

Stiftelsen Bryggen vil for øvrig henvise til kommentarer/merknad fra Bryggengruppen, knyttet til pågående reguleringsarbeid bybane i tunnel og hovedsykkelvei.

4. Dispensasjon fra fredningen

Stiftelsen Bryggen støtter at det vektlegges og legges opp til en pragmatisk forvaltning gjennom en §19-fredning, så lenge ikke dispensasjoner åpner for vesentlige inngrep i området eller objektene.

Begrunnelsen for fredningen, særlig i forhold til Bryggen som UNESCO verdensarv

En fredningssak er svært omfattende, og for et sentralt område som Bergenhus, finnes det et svært rikholdig utvalg av primærkilder og sekundærkilder å øse av når det gjelder den historiske bruken, endringer og de mange koblinger til tilliggende bymessige omgivelser. For å kunne balansere næring og verne-interessene er det også viktig å få beskrevet nyere installasjoner, tilpasninger gjort i havneinfrastrukturen og hvordan havneområdet og tilliggende strukturer i de senere år har blitt utviklet og anvendt.

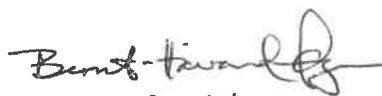
Stiftelsen Bryggen er glad for at Riksantikvaren i så stor grad har vektlagt fredningsområdets nærhet til Verdensarvstedet Bryggen, og at det rettes fokus på sårbarhetene for Bryggen som verdenskulturminne, med stort press fra særlig samferdselstiltak og et voksende reiseliv. Det pekes bl.a. på at det for Bryggen ennå ikke er en formell Buffersone på plass (s. 16-17), selv etter nærmere 50 år som verdenskulturminne. Som lokal forvalter er dette forhold Stiftelsen Bryggen særlig de siste to tiårene har kjempet en kamp for å få rettet mer oppmerksomhet mot. I de tre HIA-rapportene (KUVA, konsekvenser for verdensarv) som ble utarbeidet parallelt med reguleringsplan for dagløsning

bybane nordover fra Bergen sentrum, er også de visuelle sårbarheter for Bryggen og de nære omgivelser behandlet.

Noe forenklet kan man hevde at innskrivingen av Bryggen som ble gjort i 1978/1979 primært ble rettet mot Bryggen som et bygningsmessig «monument». Kulturmiljøet og konteksten Bryggebebyggelsen og gårdene står i, bl.a. den tradisjonelle og entydige konnotasjon mot Vågen, var mer sekundær, riktignok gitt omtale, men Bryggens frontareal ble bl.a. ikke tatt med i innskrivingen. To ICOMOS-evalueringer (1994, 2000) av Bryggen har nettopp pekt på manglende formell beskyttelse av bryggefronten som en reell trussel for kulturminnet og OUV'ene. Ved reguleringsplaner, bl.a. Vågen, kaiene og Bryggen (2006), var premisset at området skulle sikres etter plan- og bygningslovens bestemmelser. Bybaneprosjektet de siste to tiårene har illustrert at dette på langt nok har vært nok.

Gjennom et tett og godt samspill mellom eiere, næringsaktørene og kulturminneforvaltningen – og gjennom godt orkestrerte verneplaner og arealplaner har man en enestående mulighet til å beskytte og for ettertiden å kunne sikre et tilnærmet intakt kulturmiljø av historisk dybde på Vågens østside. Bryggen og Vågen med innseglingen til Bergen er virkelig et kulturminne av internasjonalt fremragende format! Bergenhus, med sin unike posisjon i vår nasjonale historie, er et festningsmiljø som må ivaretas, og der havneanleggene i buffersonen også bidrar med mange sett av funksjoner, og som bør ses på som noe mer enn visuelle forstyrrelser. Stiftelsen Bryggen mener en områdefredning kan være viktig grep for å få bevart de lesbare middelalder-strukturer i et fortettet bymiljø. Ytterligere bearbeiding av verneforslaget vil da være viktig.

Bryggen, 9.januar 2026

Bernt-Håvard Øyen
Direktør, Stiftelsen Bryggen